

**Bībeles tēli Vladimira Majakovska plakātos
“ROSTA logi”¹**
*Biblical Imagery in V. V. Mayakovsky’s
“Satirical Windows of ROSTA”*

Natālija Mihalenko

M. Gorkija Pasaules literatūras institūts
Povarska iela 25A, Maskava, 121069
E-pasts: rinsan-tin@rambler.ru

Aģitācijas plakātos “ROSTA logi” un “Glavpoļitprosvet” (1919–1922) par kara, politiskajām, sociālajām tēmām V. Majakovskis izmanto Bībeles tēlus, motīvus, leksiku. Zīmējumos var izsekot ikonu glezniecības paņēmieniem un kolorītiem risinājumiem. Viņš ar tautai ierastu un saprotamu paņēmieni palīdzību, lietojot tradicionālos simbolus, īsteno padomju varas idejas, skaidro un attaisno mērķus un līdzekļus tās nostiprināšanai, rada jaunu pasauli.

Raksturvārdi: V. Majakovska daiļrade, Majakovskis – mākslinieks, “ROSTA logi”, sintētiskā māksla.

“ROSTA logi” (vai “ROSTA satīras logi”) ir īpaša veida plakāti par politiskām, kara un saimnieciskām dienas tēmām. Tie tika izdoti no 1919. gada rudens līdz 1922. gada janvārim, kopš Krievijas telegrāfa aģentūras (ROSTA) pirmsākumiem, pēc tam tos izdeva KPFSR Izglītības tautas komisariāta politiski izglītojošo iestāžu galvenā pārvalde (“Glavpoļitprosvet”).

V. Majakovskis par šo savu darbu rakstīja: “Mēs lieliski zinām aģitācijas spēku. Katrā kaujas uzvarā, katrā saimnieciskajā sasniegumā 9/10 nopelnu pieder mūsu aģitācijas mācai un spēkam. Buržuāzija zina reklāmas spēku. Tas ir ierocis, kurš ievaino konkurenci.” (12; 57)² Plakātiem piemita ne tikai aģitācijas nozīme, bet tie bija arī mākslas darbi, kuros noteikts zīmējuma lakonisms saskanēja ar teksta īsumu. Majakovskis uzskatīja savu darbu ar plakātiem par literāru skolu: “Man šim darbam ir milzīga nozīme. Darbs, kurš attīra mūsu valodu no politiskām sēnalām tēmās, kuras nepieļauj liekvārdību.” (12; 207)

¹ Raksts sagatavots ar Krievijas Humanitāro zinātņu fonda (РГНФ) atbalstu. Grants Nr. 13-04-00404 “V. Majakovska grāmatu-plakātu daiļrade: žanru struktūra. Tekstoloģija. Poētika”.

² V. Majakovska darbi citēti (iekavās norādot sējumu un lappusi) no izdevuma: Маяковский В. В. Полное собрание сочинений: В 13 т., АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. М.: Худож. лит., 1955–1961.

“ROSTA logos” Majakovskis izmantoja Bībeles tēlus, simboliku. Pareizticībā audzinātiem cilvēkiem bija saprotama šāda retorika, tā pielīdzināja padomju varas sasniegumus Bībeles patriarhu veikumam, liecināja par jaunas pasaules radīšanu.

Majakovskis, dievišķojot cilvēku, rada pats savu pasauli (topošās pasaules atjaunotā reliģija – “cilvēkdievība” – S. Semjonovas termins), izmantojot Bībeles tēlus un tradicionālos paņēmienus. Tie guva atspoguļojumu ne tikai viņa poētiskajos tekstos, bet arī plakātu daiļradē – zīmējumos “Šodienas lubu bildīte” un “ROSTA logos”.

Majakovskim teksts nav atdalāms no zīmējuma. Krāsainie attēli atvieglo teksta izpratni, paskaidro to. Plakātos Majakovskis izmanto tradicionālos ikonu gleznošanas paņēmienus – ienaidnieki un varoņi tiek pretstafīti ne tikai semantiski, kompozicionāli, bet arī kolorīti. Kareivjus, komunistus viņš attēlo spilgtos, sulīgos toņos sarkanu figūru veidolā (sarkanais ikonu glezniecībā ir ne tikai dievišķības krāsa, bet arī asins – Kristus simbols, viņa grēka izpirkšanas upuris; raksturīgi, ka mākslinieks izmanto šādu krāsu, lai piešķirtu zemnieku un strādnieku lietai dievišķās misijas nozīmi). Varoņa figūra vienmēr ir proporcionāla, attēlota darbības dinamikā vai sekojot kādam aicinājumam. Visbiežāk tas ir gara auguma atlētiskas miesas būves vīrietis. Komunists – nākotnes dzīves vēstnesis, ļaunu ceļvedis uz taisnības valstību. Majakovskis bija pārliecināts ne tikai par “radības kroni”, bet arī par cilvēka esības “augstāko dievišķību” (no šejienes arī pārliecība, ka tuvākajā nākotnē piedzims jaunais Cilvēks “par pašu dievu līdzcietīgāks un labāks”) (Шалков 2008, 27).

Majakovska varoņi tiek tēloti kā teurgi, kuri rada jaunu pasauli: “3. Spiežam uz arodbiedrībām. 4. Ar tām uz komūnas sauli saimniecību pacelsim” (GPP Nr. 11, februāris 1921 “Arodbiedrību kustības nedēļa. Stipriniet arodbiedrības!”). Kā rakstīja T. Skripka, dzejnieks savā daiļradē apgalvoja, ka “Vecās Derības dievu laikmetam, jaunajai Kristus ērai jāmainās ar Svētā Gara jaunāko vēsturi, jeseņinisko “revolūciju virs zemes un debesīs”” (Скрипка 2004, 95).

Padomju varas ienaidnieki tiek attēloti neproporcionāli, ar uzpūstiem vēderiem, viņu pozas nedabiskas, tiem raksturīgas tumšas krāsas netīros toņos. Ienaidnieki neiederas jaunajā pasaulē, nodod sevi ar katru žestu. “ROSTA logos” Nr. 424 “Ar Poliju miers” Vrangeļa attēlojums, krītot Melnajā jūrā, ir tuvs dēmonu ikonogrāfijai. Piemēram, ikonā “Septiņu pakāpju svēto erceņģeļu tēli” arhistratēģis Mihails nogāž sātānu, arī V. Vasņecova gleznā “Ercēņģelis Mihails nogāž sātānu” (1914–1915), dēmonu figūras ir nekustīgas, eņģeļa šķēpa notriektas, viņu ķermeņi nedabīgi pavērsti, dēmoni tiek nogāzti bezdibēnī. Tāpat “ROSTA logos” Vrangelis strauji krīt jūrā. Viņam ir ļaunuma izķēmota seja, atņirgti zobi, viņš ir zaudējis savu ieroci, izpletis rokas, atmuguriski lido ūdenī. Padomju varas ienaidnieku nomešanas tēlojums atspoguļojas arī “ROSTA logos” Nr. 182 “Grāvis”: “6. Tagad uzbērsim sīkos sulaiņus, ar Vrangeli kārtīgi aiztaisīsim spraugas.”

“ROSTA logos” Majakovskis vēršas pie Vecās Derības un Jaunās Derības vēstures, Apokalipses tēla, izmanto baznīcas slāvu leksiku. Tradicionālie Bībeles tēli viņam iegūst jaunu skanējumu. Piemēram, “kāpnes uz debesīm” (kāpnes no Jēkaba sapņa: “Un viņam bija sapnis: Lūk, uz zemes bija kāpnes uzslīetas, bet to augšgals sniedzās debesīs, un lūk, Dieva eņģeļi kāpa pa tām augšup un lejup. Un redzi, tas

Kungs stāvēja augšgalā un sacīja: "Es esmu Abrahāma, tava tēva, Dievs un Īzāka Dievs"" (Pirmā Mozus grām. 28:12-13)) kļūst par simbolu ceļam uz labklājību virs zemes. "ROSTA logos" Nr. 314 (1920. g. septembris) lasām: "Pelēkie! Uz jums kliežam lejup mēs", kāpnes neved uz debesīm, bet uz komunismu – "par laimi vienīgās kāpnes".

Bētlēmes zvaigzni, kas apspīd visu pasauli, Majakovskis pārveido par "sarkanu komētu" vai "sarkanu zvaigzni": "Astes komēta – "visu varu Padomēm" – nesās pār veco un jauno pasauli. Buržuj, neapturēsi! Velti nepūlies! Bēdz šausmās no sarkanās komētas. Un drīz visa pasaule, protams, sekos sarkanai piecstaru zvaigznei." ("Sarkanā parādība", ROSTA Nr. 4, 1919. g. novembris)

Leģendu par trīs ķēniņu parādīšanos Majakovskis pārveidoja par "buržuāziskajiem" Ziemassvētkiem. Ķēniņi, sekojot Bētlemes zvaigznei, devās aiznest dāvanas jaundzimušajam Kristum ("Un redzi, zvaigzne, ko tie bija redzējuši austrumu zemē, gāja tiem pa priekšu un nostājās pār namu, kurā bija bērns" (Mateja evaņģēlijs 2:9)). Mūsdienu ķēniņus – "sarkanarmieti, zemnieku, strādnieku" – sarkanā zvaigzne ved uz komunismu: "Tai apmaiņā vēsture veido jaunu leģendu. Sekojiet naktī vispasaules sarkanai zvaigznei, jūs, sarkanarmieti, zemniek, strādniek – gaišās komūnas ķēniņi!" (ROSTA b/Nr. "Ziemassvētku numurs", 1920. g. 4. janvāris, 68)

Lai aprakstītu cīņu ar buržuāziju, Majakovskis izmanto glābšanas retoriku, atbrīvošanos no maldiem, iznākšanu no nakts tumsas dienas gaismā, raksturīgu evaņģēliskajiem Kristus sprediķiem, svētās Jeruzalemes aprakstu "Jāņa Atklāsmes grāmatā" ("Tur nebūs vairs nakts, ne sveces, ne saules gaismas tiem nebūs vajadzīga; jo Kungs Dievs izlies gaismu pār viņiem, un viņi valdīs mūžīgi mūžam" (Jāņa Atklāsmes grām. 22:5)): "Mēs izrāpjamies virsotnē no buržuāzijas nakts. Ko darīt, lai mēs nenokristu lejā? Vajag, lai partijā būtu saliedēts proletariāts. Glābiņš – komunismā" (ROSTA Nr. 322, 1920. g. septembris, 160), "8. Bet pani – demolētāji, tumsas sējēji" (ROSTA Nr. 102, 1920. g. jūnijs), "3. Ja gribi redzēt gaišo dienu, ātrāk piespraud sarkanarmieša zvaigzni" (ROSTA Nr. 130, 1920. g. jūnijs).

Evaņģēliskais Kristus aicinājums – "dod tam, kas tevi lūdz" – palīdzēt trūkumcietējiem, nesēt naidu un ļaunumu ("Un kas ar tevi grib tiesāties un ņemt tavus svārkus, tam atdod arī mēteli" (Mateja evaņģēlijs 5:40)) Majakovskim pārvērtās par palīdzības saucieni frontei: "Biedri! Tavs aizstāvis bieži cieš badu. Ja tev ir divas maizes – vienu atdod sarkanarmietim! Paēdušam viegla uzvara" (ROSTA 362), "Pilsoni! Sarkanarmietim auksti! Ja tev ir lieks šinelis – atdod sarkanarmietim! Un Sarkanā Armija ies, lai uzvarētu!", "Pilsoni! Sarkanarmietis, kurš tevi aizstāv, ir bez apaviem. Ja tev ir lieks pāris – atdod sarkanarmietim!" (ROSTA Nr. 352, 354, 1920. g. septembris–oktobris). Tādi paši imperatīvi atkārtojas ar aicinājumu mobilizēt strādniekus, bez kuru darba aizmugurē var iztikt, tāpat atdot frontei grāmatas, cimdus, apavus, velteņus, lieku veļas kārtu (ROSTA Nr. 355, 357, 358, 360, 361, 362, 409, 1920. g. septembris–oktobris).

Cīņu ar baltgvardiem Majakovskis tāpat apgaismoja ar evaņģēlisko priekšstatu palīdzību. Kristus teica, ka viņa sprediķis izmainīs cilvēkus, nošķirs atkritējus no tiem, kas būs gatavi sekot viņa vārdam: "Nedomājiet, ka es esmu nācis mieru atnest virs zemes; es neesmu nācis atnest mieru, bet zobenu. Es esmu nācis cilvēku savest naidā ar viņa tēvu, un meitu ar viņas māti, un vedeklu ar viņas vīra māti."

(Mateja evaņģēlijs 10:34-35) Tāpat Majakovskis apliecina to, ka cilvēki, pieņēmuši komunistiskos ideālus, cīnīsies par to realizēšanu. Un, kamēr turpinās šis karš, virs zemes nebūs miera: “1. Divās līdzīgās daļās sašķēlusies vecā buržuāziskā pasaule. 2. Viņi. 3. Un mēs. 4. Kam tiks uzvara: mums? 5. vai viņiem? 6. Kā tad – izburbušai cūkai tikt galā ar strādnieku muskuļu dzelzi! Skaidrs – mēs uzvarēsim!” (ROSTA 151 “Lai dzīvo III Internacionāle”, 1920. g. jūlijs, 112)

Majakovskis izmanto raksturīgo evaņģēlisko sprediķu leksiku. Imperatīvā par rūpniecības atdzimšanu, infrastrukturā atjaunošanu bieži parādās vārdi par augšāmcelšanos, kuras priekšstats Jaunajā Derībā pasvīturo Kristus dievišķo dabu: “Tiklīdz augšāmcelties šis ceļš, uz nākotni trauksimies zem Padomju karoga.” (ROSTA Nr. 648, 1920. g. decembris) “3. Divkāršosies spēks, kurš iegūst ogles. 4. Augšāmcelties fabrika un atmaksāsies simtkārtīgi”, “Komūna augšāmcelās – dzied strādnieki, – pašķirieties mūsu priekšā, kuri ir citādi! .. ” (“Lieldienas”, 449)

“Partijas aicinājuma dārdi” no “ROSTA logiem” Nr. 413 (1920. g. oktobris) atgādina Dieva balsi no Apokalipses, kura sludina par lielas nelaimes beigām un aicina ticīgos Dieva valstībā: “Un es dzirdēju stipru balsi no troņa sakām: “Redzi, Dieva mājoklis pie cilvēkiem, viņš mājās viņu vidū, un tie būs viņa ļaudis, un Dievs pats būs ar viņiem.”” (Jāņa Atklāsmes grām. 21:3) Partijas balss jādzird un jāpieņem visiem cilvēkiem: “Tāpēc katram vajadzīgam strādniekam ir jābūt mobilizētam. Steidzieties, biedri, pēc partijas aicinājuma dārdiem!”

Plakāti aicina padomju pilsoņus uz saulaino nākotni, solot labklājību virs zemes. Majakovskim ceļš uz komunismu – tas ir ceļš uz atjaunotu pasauli bez bēdām un ciešanām (“Ceļš iemīts ar darbu uz jauno dzīvi. Prom no ceļa, parazitīti un niecības! Saule, rasini sarkanu zeltu, – mēs ejam pretim jaunai dzīvei!” (ROSTA Nr. 3, 1920. g. janvāris). Aprakstot šo virzību, dzejnieks izmanto baznīcas slāvu vārdus un izteicienus: “1. Biedri! Ērkšķains uz komūnu ceļš. 2. Komūnas avangards labi jāapauj. 3. Ērkšķus nolauzīs sarkanarmieša kāja. 4. Un tad bez aiztures soļo uz komūnu.” (ROSTA Nr. 409, 1920. g. oktobris) Priekšstats par pašos pamatos mainīto pasauli rodas no “Jāņa Atklāsmes grāmatas” nodaļām: “Es redzēju jaunu debesi un jaunu zemi, jo pirmā debess un pirmā zeme bija zudusi, un jūras vairs nav” (Jāņa Atklāsmes grām. 21:1), “Tas, kas sēdēja goda krēslā, teica: “Redzi, visu es daru jaunu”” (Jāņa Atklāsmes grām. 21:5). “ROSTAS logos” tiek radīts apsolītās zemes, paradīzes tēls, uz kuru tiecas cilvēki: “1. Aizmirsīsim kareivju dienestu! 2. Aizmirsīsim badu! 3. Aizmirsīsim aukstumu un nelaimes. 4. Tikko baronu iemetīsim Melnajā jūrā!” (ROSTA Nr. 426 (1920. g. oktobris) Priekšstats, ko rada Majakovskis, ir alūzija, tuva praviešu pārpilnīgai dzīvei Dieva valstībā bez nāves, slimībām, kariem: “Viņš nožāvēs visas asaras no viņu acīm, nāves vairs nebūs, nedz bēdu, nedz vaidu, nedz sāpju vairs nebūs, jo kas bija, ir pagājis” (Jāņa Atklāsmes grām. 21:4), “Viņas ielas vidū un upei abās pusēs bija dzīvības koks, tas nesa augļus divpadsmit reizes, katru mēnesi savu augli, un viņa lapas bija tautām par dziedināšanu” (Jāņa Atklāsmes grām. 22:2). “Logā” “Zemnieka nedēļa” dzejnieks zīmē ideālu, nedaudz mietpilsonisku nākotnes dzīvi pārpilnībā: “4. Fabrikas sāks dūmot, tiklīdz strādnieks piecēdīsies. 5. Jaunas izkaptis iemirdzēsies, 6. iemirdzēsies iedzīve, 7. katūna kalni uzgāzīsies. [...] 9. Un tagadējās dzīves vietā vecās lupatās un netīrībā 10. būs tāda dzīve, ka vai muti ieplet!” (ROSTA Nr. 200, 1920. g. augusts)

"ROSTA logi" ir unikāls sintētisks žanrs, kurā visi vārdiskie un gleznieciskie līdzekļi vērsti uz aģitāciju. Bībeliskā tēlainība, alūzijas caurvij šos plakātus visos līmeņos. Majakovskis izmanto baznīcas slāvu leksiku, svinīgo psalmu ritmu, ikonu glezniecībai raksturīgo kolorīto risinājumu, kompozicionālo novietojumu, lai apliecinātu jauno varu, transformē Veco Derību un Jauno Derību, un apokaliptiskos priekšstatus. Tādi plakāti bija viegli uztverami valsts iedzīvotājiem, jaunās varas lēmumi tika pasniegti ļaudīm pierastās kategorijās, Bībeles alūzijas uzsvēra strādnieku un zemnieku darba nozīmīgumu, pielīdzināja to jaunas pasaules radīšanai.

No krievu valodas tulkojusi *Mg. sc. philol.* Viktorija Pakalnišķe

LITERATŪRA

- Шалков, Д. Ю. Библейские мотивы и образы в творчестве В. В. Маяковского 1912–1918 годов: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.01.01 / Ставроп. гос. ун-т. Ростов-на-Дону, 2008.
- Скрипка, Т. В. Концепция человека в дореволюционном творчестве Маяковского. Дис. ... канд. филол. наук: 10.01.01. Таганрог, 2004.
- Маяковский В. В. Полное собрание сочинений: В 13 т. / АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. Москва: Худож. лит., 1955–1961.

Summary

In "Satirical windows of ROSTA and Glavpolitprosvet" (1919–1922) – agitational posters covering war, political and social topics – V. Mayakovsky uses biblical imagery, motifs and lexicon. In the drawings one can discern icon-painting techniques and coloristic scores. Using artistic tools familiar and understandable to the general public, he promotes the ideas of the Soviet government, explains and justifies the aims and means of its establishment; creates a new world by turning to traditional symbols.

Keywords: *works of V. Mayakovsky, Mayakovsky as an artist, "Satirical windows of ROSTA", intermedia.*